

Türkiye’de hanehalkı bütçesinde tütün ve alkol harcamalarının seyri (TÜİK 2002-2024)

Gülsüm Nurhan İnce¹, Burcu Özkan¹, Mustafa Oğuz Altuğ¹, Meryem Merve Ören Çelik¹

¹İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

öz

Giriş ve Amaç: Dünya genelinde her yıl 7 milyondan fazla insanın ölümüne yol açan tütün kullanımı, en önemli önlenebilir halk sağlığı tehditlerinden biridir.^{1,2} Türkiye, tütün kullanım oranlarının oldukça yüksek olduğu ülkeler arasında yer almakta olup, 2019 yılında %28,0 olan sigara kullanım oranı 2022 yılında %28,3’e yükselmiştir.³ Bu araştırma, Türkiye’de 2002-2024 yılları arasında hanehalklarının temel gelir kaynaklarına göre alkol ve tütün ürünlerine ayırdıkları bütçe paylarının zaman içindeki değişimini tanımlamayı ve bu değişimi sağlık ve diğer temel harcama kalemlerindeki dönüşüm bağlamında tartışmayı amaçlamaktadır.

Yöntem: Çalışmada, Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) “Hanehalkı Bütçe Araştırması” kapsamındaki 2002-2024 yılı “Temel Gelir Kaynağının Hanehalkı Tüketim Harcamasının Türlerine Göre Dağılımı” tablolarına dayalı ikincil veri analizidir. Analizde hanehalkı toplam tüketim harcaması içinde “alkollü içecekler ile tütün/ tütün ürünleri” kalemine ayrılan yüzdesel pay yıllara ve temel gelir kaynağı gruplarına göre tanımlayıcı olarak değerlendirilmiştir. Bulgular, sağlık, konut-kira ve ulaştırma gibi diğer temel harcama kalemlerindeki değişimlerle birlikte yorumlanmıştır, veriler SPSS 31 programı aracılığıyla analiz edilmiştir

Bulgular: Toplam hanehalkı bütçesinden alkollü içecekler ile tütün/ tütün ürünlerine ayrılan pay, 2002-2019 yılları arasında yaklaşık %4 bandında istikrarlı bir seyir izlerken, 2019 sonrası mevcut verilerde belirgin bir düşüş göstermiş; 2022’de %3,20’ye, 2023’te %2,76’ya ve 2024’te %2,52’ye gerilemiştir. Böylece 2019-2024 döneminde bu harcama grubunun bütçe payında yaklaşık %41,8 oranında azalma meydana gelmiştir. Gelir gruplarına göre değerlendirildiğinde, müteşebbis geliri olan hanehalklarının birçok yılda daha yüksek pay ayırdığı (2024’te %2,87), ancak bazı yıllarda maaş/ücret gelirine sahip hanelerin ilk sıraya geçtiği izlenmiştir. Toplam harcama dağılımı incelendiğinde, ulaştırma harcamalarının bütçe içindeki payının 2002’de %8,70’ten 2024’te %21,59’a yükseldiği, konut ve kira harcamalarının ise 2024 yılında %26,01 ile en yüksek paya sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, 2019’da sağlık harcamalarının yaklaşık iki katı düzeyinde olan alkol ve tütün harcama payının, 2024’te sağlık harcamalarına (%2,27) belirgin biçimde yaklaştığı görülmüştür.

Tartışma ve Sonuç: Türkiye’de hanehalkı bütçesinde alkollü içecekler ile tütün/tütün ürünlerine ayrılan pay, özellikle 2019 sonrası dönemde belirgin biçimde azalmıştır. Ancak bu azalma doğrudan tütün kullanımındaki düşüş ya da tütün kontrolünde başarı olarak yorumlanmamalıdır. Bulgular, bu düşüşün özellikle konut, gıda ve ulaştırma gibi zorunlu harcama kalemlerinin bütçe içindeki payının artmasıyla ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Harcama kalemlerine göre fiyat artışlarının farklı seyretmesi de bütçe dağılımını etkilemiş olabilir. Bu çerçevede, özellikle konut ve ulaştırma gibi temel giderlerdeki artışların, alkollü içecekler ile

✉ Burcu Özkan • burcu.ozkan@istanbul.edu.tr

Geliş tarihi / Received: 08.04.2026 **Kabul tarihi / Accepted:** 05.05.2026 **Yayın tarihi / Published:** 22.05.2026

Telif hakkı © 2026 Yazar(lar). Sağlığı Geliştirme ve Sigara ile Mücadele Derneği tarafından yayımlandı. Açık erişimli bu makale, orijinal çalışmaya uygun şekilde atıfta bulunulması koşuluyla, herhangi bir ortamda veya formatta sınırsız kullanım, dağıtım ve çoğaltmaya izin veren [Creative Commons Atıf Lisansı \(CC BY\)](#) ile dağıtılmıştır.

Copyright © 2026 The Author(s). Published by The Society for Health Promotion and Tobacco Control. This is an open access article distributed under the [Creative Commons Attribution License \(CC BY\)](#), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium or format, provided the original work is properly cited.

tütün/tütün ürünlerinin toplam tüketim harcaması içindeki payını azaltmış olması mümkündür. Bu nedenle, hanehalkı bütçesindeki yüzdesel değişimlerin yorumunda ekonomik bağlam dikkate alınmalı; kayıt dışı tüketim, ürün ikamesi ve tüketim sıklığı gibi mekanizmalar ise ek veri kaynaklarıyla ayrıca incelenmelidir.

Anahtar kelimeler: Türkiye tütün kullanımı, hanehalkı bütçesi, tüketim harcamaları, tütün kontrolü

Kaynakça

1. World Health Organization. (n.d.). Tobacco. World Health Organization. Erişim Tarihi: 16 Mart 2026 <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/tobacco>
2. World Health Organization. (2025). Tobacco. World Health Organization. Erişim Tarihi: 16 Mart 2026 https://www.who.int/health-topics/tobacco#tab=tab_1
3. Türkiye İstatistik Kurumu. (2022). Türkiye Sağlık Araştırması, 2022. Erişim tarihi: 16 Mart 2026 <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Saglik-Arastirmasi-2022-49747>